

Els cors a la Barceloneta

Josep Maria Solé Soldevila

El treball que presentem té per objecte el moviment coral a la Barceloneta, des dels seus orígens, a mitjan segle XIX, fins a l'actualitat. Malgrat la voluntat de fer-ne un estudi bastant definitiu, si no potser des d'un punt de vista interpretatiu sí pel que fa al buidatge de les fonts que ens en donen informació, una dificultat se'ns ha creuat pel camí. A les facilitats donades per les diferents institucions i persones que disposen de

documentació relacionada amb el moviment coral i, en especial, de la Barceloneta, a qui agraïm des d'aquí la seva col·laboració,¹ cal oposar-hi la impossibilitat de consultar una de les fonts que, probablement, més valor pot tenir per a l'estudi: l'Arxiu Popular de la Barceloneta. El seu fons consta de la documentació que en Paco López, un veí de la Barceloneta, ha anat recollint del seu barri. Avui, l'arxiu està en mans del Dis-

tricte de Ciutat Vella i la seva documentació no està disponible.

Els orígens del moviment coral català

La Catalunya de mitjan segle XIX vivia profundes transformacions que repercutien en tots els àmbits de la realitat social derivades del procés d'industrialització. Els agents socials mudaven tot adaptant-se a uns canvis que s'observaven de vegades com una possibilitat, però gairebé sempre amb una certa temença. Una de les persones que participa d'aquest ric panorama cultural i associatiu que genera la Barcelona d'aquests anys és en Josep Anselm Clavé. El seu programa d'intervenció cultural estarà influït pel contacte amb en Narcís Monturiol i el moviment icarià i per l'ambient artístic que respiren uns "pisos/salons/taller" mantinguts per menestrals, artistes i estudiants.

Prenent com a model les societats corals saint-simonianes, en Clavé funda, el 1850, La Fraternidad, "la PRIMERA Sociedad Coral de España".² Basant-se en l'experiència i el capital humà creats amb la Sociedad Filarmónica La Aurora, en Clavé donarà forma al seu nou projecte. Aquest tindrà com a objectiu l'educació moral de les classes populars a través de les societats corals creades per ell.³ Ara bé, no hi ha acord al voltant de qui varen ser els més afavorits per la seva tasca i la pregunta que es plantejava l'Eva Serra sobre si "fou realment un alliberador o bé el còmplice, potser ingenu o inconscient, d'una diversió senzillament apaivaga-

Desfilada del dissabte anterior al dilluns de Pentecosta, abans de marxar d'excursió. Arxiu de la Coordinadora de Grups Corals de la Barceloneta.

Primer pla de l'Estrella, qui fou primer astral (una mena de cap de colla) durant molts anys de la societat coral Els Tranquils, tornant de l'excursió el dilluns carregat de les menges que han aconseguit durant el viatge.

dora i al capdavant conformista"⁴ continua generant debat.

No coneixem ni la identitat ni el domicili dels integrants de La Fraternidad i, per tant, ens és impossible de saber els seus vincles concrets amb la Barceloneta. Ara bé, sense una estreta relació entre alguns dels seus membres i el barri marítim es fa difícil explicar que la primera actuació, una serenata el 14 d'abril de 1850, es fes al carrer de Sant Miquel i que, abans de dos anys, en la que era la seva quarta actuació i la primera cantada de caramelles, sigui altre cop la Barceloneta l'escenari

escollit. De fet, la Barceloneta era ja en aquell moment un barri popular amb un teixit associatiu obrer prou ric que aniria veient nàixer i créixer projectes comunitaris diversos.

No serà, però, fins que funda la Societat Coral Euterpe el 1857, que el moviment de societats corals agafarà una embranzida que el portarà a dotar-se d'un ens regulador: l'Asociación Euterpense (1860). Serà a partir d'aquest moment que la Barceloneta començarà a veure les seves primeres societats corals. Tenim coneixement, per exemple, de la

participació del Casino Artesano de la Barceloneta en el que es coneix com a Festival dels Dos Mil Coristes fet als Camps Elisis durant els dies 4, 5 i 6 de juny de 1864, o de la presència de la Societat Coral La Perla en el Cinquè Gran Festival d'Euterpe que es va fer, el 25 de setembre del 1872, a la plaça de braus de la mateixa Barceloneta.

Les societats corals després d'en Clavé

Mort en Clavé el 1874, l'Asociación Euterpense entra en crisi sobre la direcció que havia de prendre el moviment. L'envergadura que ha pres fa impossible de mantenir-lo unit i les disputes sobre els múltiples aspectes que envolten la seva intervenció social ja no s'aturaran. Els anys posteriors són, però, justament, bons per a les societats corals de la Barceloneta. El seu nombre augmenta i la seva presència pública, si llegim la premsa de l'època, també s'incrementa. Podem anar resseguint-ne una certa activitat per les informacions escadusesques que, en un o altre període, van apareixent. Ara bé, aquestes noves societats corals, malgrat que mantenen pràctiques similars a les creades sota l'ombra d'en Clavé, comencen a oblidar-lo. De fet, les primeres societats corals que passen a denominar-se humorístiques i que comencen a marcar una identitat pròpia que, a la llarga, acabarà constituint un dels trets distintius de les societats corals de la Barceloneta, apareixen just abans que mori el segle.

Potser amb la informació recollida és agosarat afirmar-ho taxativament, però sembla que cap canvi de govern o de règim no n'altera gaire la dinàmica fins que arriba l'alçament feixista. A partir del juliol del 1936 la seva activitat descendirà si és que no desapareix, fins a finals dels quaranta o principis dels cinquanta. Malgrat la certa recuperació que experimentarà el món coral de la Barceloneta, sovint participant en iniciatives organitzades pel règim, no serà fins als anys vuitanta que viuran un nou renàixer. L'explosió del sentiment de llibertat vinculat a la fi del règim franquista que s'escampa pertot arriba també a la Barceloneta i a les seves societats corals que, de la mà d'unes noves persones i agents socials, es llancen un altre cop al carrer.

El programa festiu

La principal activitat de les societats corals de la Barceloneta és recreativa. La seva pràctica es concreta en l'organització de balls, de concerts i de festes que no ofenguin la moral i que creïn llaços fraternals entre els associats. Malgrat que el programa festiu està repartit durant tot l'any i la seva intensitat és variable, són dues les jornades que n'han marcat el calendari: la Pasqua Florida i la Pasqua Granada. Durant la Primera Pasqua era tradicional als pobles de muntanya les cantades de caramelles i, a la Barceloneta, havien estat els treballadors vinculats al mar els que havien sortit en grup i amb la cistella pertinent, a mitjanit, a cantar sota els

balcons de les promeses dels cantaires. La sort de cadascú en el pla sentimental és una qüestió que queda en el terreny privat, però, independentment d'això, la cistella acabava plena de menges diverses. Per la Segona Pasqua, la festivitat que més bona salut manté, les societats corals surten al carrer, desfilant amb grans reproduccions a l'espatlla dels seus estris de treball. L'anomenada Festa de Cors s'iniciava el dissabte al matí, amb les diferents societats desfilant pels carrers del barri tot passant per les seves socials dels diferents cors. Després de la desfilada, els membres de les diferents corals marxaven del barri fins al dilluns de Pasqua quan, a mitja tarda, els cors tornaven a desfilar, aquest cop amb aliments que havien aconseguit durant el viatge penjant dels vestits.

Com ja hem observat, el programa d'intervenció cultural que desenvolupà en Josep Anselm Clavé pot ser llegit des d'òptiques no només divergents sinó fins i tot antagòniques. La seva desaparició despertà una forta polèmica sobre el futur del projecte, i les pràctiques de les diferents societats corals es distanciaren. El moviment coral es va anar estenent i diversificant. I les acusacions de desvirtuar un projecte que ja en els seus orígens és prou complex arribà també a la Barceloneta, on les societats corals humorístiques aparegueren entre dures crítiques i on, encara avui, el significat de la Festa de Cors mou grans passions.

NOTES

1. Per fer aquest treball de recerca s'ha consultat documentació de l'Arxiu del Govern Civil, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'Arxiu Nacional de Catalunya, la Biblioteca Popular Arús, la Biblioteca Nacional de Catalunya, l'Arxiu Històric de la Federació de Cors Clavé i la Coordinadora de Grups Corals de la Barceloneta. A més, nombroses persones ens han fet arribar la seva documentació o els seus punts de vista personals.

2. *El Metrònom* (1863), núm. 3, p. 3.

3. VINYES, Ricard. *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*. Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 89.

4. SERRA I PUIG, Eva. "Un programa de cultura popular". *Serra d'Or* (desembre 1974), p. 75.